

הערות כלליות

1. קשיים צפויים

- ☞ **היקף החומר:** ממדי הספר והיקף החומר שבו עלולים להיראות לחלק מהתלמידים מאיימים.
- ☞ **מושגים מופשטים:** יש מקום להניח כי תלמידים רבים ימצאו חלק מהחומר הנלמד קשה בשל השימוש שנעשה מפעם לפעם במושגים מופשטים.
- ☞ **תהליכים מורכבים:** צפוי שיהיו תלמידים שיתקשו להבין את מורכבותם של חלק מהתהליכים המוצגים בספר, ובייחוד בתהליכים המתפרשים על פני עשרות שנים.
- ☞ **מעורבות רגשית:** באופן טבעי ומובן, לימודי השואה מעוררים בקרב התלמידים עניין רב, עובדה המקלה על הוראת הנושא. לעתים העניין הרב מלווה בסערה רגשית. במקרים קיצוניים דבר זה עלול להתבטא בחוסר נכונות לצפות בסרט רלבנטי או אף לפגוע בריכוז וביכולות הקוגניטיביות הנדרשות בשעת לימוד.
- מנגד, ההתחברות הרגשית, המבורכת כשלעצמה, עלולה להקשות על קיומו של דיון מדעי בתופעת הנאציזם ולבוא על חשבון עיון שיטתי וביקורתי בהיבטים המדוברים פחות של השואה. למשל: היותה של השמדת היהודים חלק אחד – אמנם מרכזי וייחודי – ממכלול דרכי הפעולה של הדה-הומניזציה שנקטו הנאצים; האפשרות שלהשמדה השיטתית של היהודים, כמו גם למלחמת העולם השנייה בכלל, היו מניעים פוליטיים שנשענו על שיקולים קרים, ואלה לא נבעו רק משנאת יהודים ומאכזריות לשמה (זאת בלי להתעלם כמובן ממרכזיותם של גורמים אלה). פיענוח המדיניות הנאצית במלחמת העולם השנייה ובהשמדת היהודים עשוי לסייע בהשגת המטרות הלימודיות שהוצגו קודם לכן – חינוך דור חדש של אזרחים התומכים בדמוקרטיה והמסוגלים להבין את ההיגיון הקר של אויביה, ובראשם הנאצים.

2. הצעות דידיקטיות¹

- ההצעות הדידיקטיות הבאות הן כלליות, ורמתן אינה אחידה. מורים יכולים להשתמש בהצעות אלה על פי שיקול דעתם ובהתאם לרמת הכיתה שבה הם מלמדים.
- ☞ **כדאי להקדיש כמה דקות לסקירת הספר ומבנהו** כדי להפחית את חרדות התלמידים. מומלץ מאוד להתעכב על הנקודות הבאות:
 - ✓ **רצוי להתעכב על כותרת הספר ולהסביר**, בקווים כלליים בלבד, את הנושא שבו נעסוק במהלך השנה.
 - ✓ **כדאי להבין כיצד עיצוב הכריכה רומז** על תוכן הספר.
 - ✓ **כדאי להכיר את החלוקה הפנימית** הקיימת בספר לשערים, חלקים ופרקים. פעולה זו תסייע בהבנת הנושא הנלמד.
 - ✓ **רצוי להתעכב עם התלמידים על העיצוב הגרפי** המופיע בפרקי הספר השונים (התמונה או הציור המופיע בצד השמאלי התחתון של הדף השמאלי) ועל הצלמיות (אייקונים). בחלק מהכיתות, על פי שיקול דעתם של המורים, כדאי להתעכב על הצלמיות ולנסות לברר יחד עם התלמידים על מה הן רומזות.
 - ✓ **לנוחותם של התלמידים הודגשו במהלך הספר משפטי המפתח העיקריים**. משפטים אלה מסכמים את החומר בצורה תמציתית, ויש בהם כדי לסייע בהכנת התלמידים למבחן.
 - ✓ **קטעי המקור** מדגימים את החומר המובא בפרקי הספר. חלק מקטעי המקור, כמו פרוטוקול ועידת ונזה, הם חלק מהחומר הלימודי הנדרש לבחינה.

¹ כמו שאפשר יהיה לראות להלן, חלק מהנושאים שיובאו בסעיף זה נדונו כבר בפתח דבר. הדברים מובאים כאן שוב מתוך דגש על ההיבט הדידיקטי.

כדאי מאוד להציג בפני התלמידים את תכנית הלימודים שקבע משרד החינוך. לצורך כך אפשר לחלק להם בראשית השנה דפים ערוכים המכילים את נושאי הלימוד שנקבעו ב"אשנב" ופירוט קצר שלהם. צעד זה עשוי לאפשר לתלמידים לראות את התמונה הכוללת של הנושאים שילמדו במהלך השנה ויש בו הפגנה של שקיפות וחינוך לאחריות (אחריות על קצב הלימוד).

כדאי להטיל על התלמידים שיעורי בית מקדימים שבהם יתבקשו לסכם את המושגים המרכזיים בפרק, כמו אידיאולוגיה, גזענות וכו'. כדאי ששיעורי הבית יפנו את התלמידים לסכם מתוך מקורות מחוץ לספר הלימוד, שעליהם ימליצו המורים, כמו מילון, אנציקלופדיה, מאמר וכו'. כדאי להיזהר מהפניה כללית לאינטרנט, שכן רמת החומרים המצויים בו אינה אחידה והיא עלולה לפגוע בתהליך הלימוד.

לצורך כך על התלמידים לפתח יכולות בסיסיות של שימוש מושכל באינטרנט. עליהם להבין כי השימוש במנועי חיפוש, בלקסיקונים ובמקורות אנציקלופדיים מהווה נקודת מוצא בלבד ולא נקודת סיום. החיפוש הראשוני מאפשר לגולש לבקר בקישורים חיצוניים ולמצוא הפניות אשר יובילו אותו למאמרים המופיעים באתרים ובכתבי עת מדעיים מוכרים, כמו "עיונים בתקומת ישראל", "קתדרה", "יד ושם" וכו'.

אפשר להשתמש בקטעי המקור המובאים בסוף כל פרק בכמה דרכים:

✓ במהלך השיעור: לצורך הדגמת החומר הנלמד.

✓ כשיעורי בית מקדימים: בכיתות חזקות אפשר להפנות את התלמידים לקטעי המקור על מנת ללמוד את החומר בשיטת הגילוי באמצעות שאלות מכוונות.

✓ כשיעורי בית מסכמים: אפשר לתת לתלמידים שיעורי בית מסכמים ובהם שאלות העוסקות בקטעי המקור.

השימוש בקטעי המקור עשוי לסייע בהפנמת החומר באמצעות הדגמה. מומלץ מאוד להקפיד על שימוש במקורות אלה במסגרת הלימוד, ולו גם באופן חלקי.

סיכום הפרק: בסוף כל פרק מפורטים הרעיונות והמושגים שנדונו בו. כדאי מאוד לחזור על רעיונות ומושגים אלה בתום לימוד הפרק או להפנות את התלמידים לעיין בהם.

3. חיבור בחנים ומבחנים

בכל אחד מפרקי הספר אפשר למצוא שאלות רבות. השאלות מנוסחות בדרגות קושי שונות והן כוללות שאלות של ידע פשוט ושאלות מסדר גבוה.

אפשר להשתמש בקטעי המקור המופיעים בפרקי הספר ובמדריך למורה כדי לחבר שאלות נוספות. מכיוון שהסוגיות המועלות ביחידת לימוד זו קשורות במקרים רבים לטוטליטריזם ולנאציזם, אפשר להשתמש ברבים מקטעים אלה גם בלימוד פרקים נוספים. הדבר מאפשר למורים להשתמש בקטעי המקור בדרך יצירתית, על ידי שימוש בציטוט שהובא בפרק מסוים לצורך הצגת שאלה בפרק אחר.

4. סיורים לימודיים ואתרי אינטרנט רלבנטיים

אני סבור כי יהיה זה מיותר להסביר את חשיבות קיומם של סיורים לימודיים במוזיאונים ובאתרי אינטרנט רלבנטיים: יד ושם, בית לוחמי הגטאות, מוזיאון יד מרדכי, משואה לתקומה, מוסד משואה, בית והלון, ומוזיאון יד לשריון (הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה).

באתר האינטרנט של מוזיאון יד ושם תוכלו למצוא מחקרים, מידע אנציקלופדי, עדויות, תצלומים, הצעות לפעילויות, מערכי שיעור ועוד.